

דבר המנכ"לים

"דרגת נפיצות היחסים עולה"

בהקדמה שלנו לדו"ח-סיכוי 2004-2005 ציינו לחיוב את החלטת היועץ המשפטי לממשלה לשקול מחדש את החלטת מח"ש לסגור את תיקי החקירה נגד השוטרים החשודים בירי למוות של 13 המפגינים הערבים באירועי אוקטובר 2000 (אינתפאדת אל-אקצא). הדגשנו אז כי החלטה זו היא תוצאה של מאבק מתוקשר, והבענו ספק באשר לסיומם החקירה. עוד כתבנו כי אירוע זה מלמד אותנו שהתנגדות לעוול, תוך מאבק ציבורי מתוקשר וממוקד, עשויה להצליח, גם אם המאבק למימוש השוויון והצדק מחייב סבלנות, עיקשות ותיאום בין כל רבדי הפעילות.

בסוף חודש ינואר השנה ושלושה ימים ממועד פרסום דו"ח וינוגרד, שעה שהתקשורת היתה עסוקה בניבוי המסקנות וההמלצות, בחר לו היועץ המשפטי לממשלה, שבע שנים אחרי הריגתם של 13 מפגינים ערבים, לפרסם את החלטתו בדבר סגירתם של תיקי החקירה נגד השוטרים היורים, בנימוק שלא נמצאו ראיות נגדם. בהחלטתו זו, ובעיתוי האומלל של הפרסום, לא זו בלבד שהיועמ"ש זיכה את השוטרים היורים; הוא הכשיר את מעשיהם ונתן אור ירוק לכל שוטר לירות במפגינים ערבים בעתיד. לא ניתן להסכין עם החלטה זאת, ויש לדחותה מכל וכל. לא רק מפני שהיא מוסיפה שמן רותח למדורה הלוהטת ממילא, ומעלה את דרגת הנפיצות של היחסים בין האזרחים היהודים והפלסטינים בישראל; אלא משום שהיא פוגעת גם באמון הציבור במוסדות המשפטיים שאמורים לייצג את עקרונות הצדק, האמת והשוויון.

החלטתו של היועמ"ש, התואמת את יחסה העקבי של המדינה כלפי הפלסטינים בישראל, מגבירה את רמת התסכול של המיעוט הערבי-פלסטיני בישראל ואת ייאושו מן האפשרות של אזרחות של ממש במדינה.

מאז אירועי אוקטובר 2000 ועד היום נתונים היחסים בין הציבור הפלסטיני לבין המדינה והרוב היהודי למשברים תכופים. זאת ועוד, התגברות ההקצנה והגזענות כלפי האזרחים הערבים מתבטאת בסקרי דעת קהל המתפרסמים לעיתים קרובות; בהמשך הריסת הבתים ביישובים הערבים בכלל ובנגב בפרט; וברדיפת מנהיגים ופעילים פוליטיים באמצעות חקירות והעמדה לדין.

זאת ועוד, התכנית לשלילת האזרחות מהערבים המתגוררים לאורך הקו הירוק זוכה לתמיכה רחבה של פוליטיקאים ואינטלקטואלים ישראלים, ועד עתה לא גונתה בפומבי על ידי ראש הממשלה. הצהרת ראש השב"כ כי האזרחים הערבים מהווים איום אסטרטגי מורה עד כמה עמוק התיעוב כלפי המיעוט. לכך נוספו התבטאויות של פוליטיקאים, כגון ח"כ אפרים איתם, אשר הבטיח מעל לבימת הכנסת (ב-26 במארס 2008) כי "יבוא יום ונגרש אתכם", ושל אנשי דת יהודיים המושמעות לאחרונה, כגון דבריו החוזרים ונשנים של רב העיר צפת שלמה אליהו, המסיתים בגלוי נגד הציבור הערבי ומנהיגיו. הנסיבות שבגינן הפגינו האזרחים הערבים באוקטובר 2000 עדיין מתקיימות: הסכסוך הישראלי-פלסטיני מסלים, ומצבם של האזרחים הערבים הולך ומחמיר. מאז אירועי אוקטובר לא עשתה המדינה דבר של ממש לתיקון העוול ההיסטורי. לנוכח המשך המדיניות המפלה, יתכן כי אירועי אוקטובר 2000 היו רק ההקדמה למה שעוד עלול להתרחש בעימות נוסף הממתין בשער.

"מצע השינוי המדיניות"

בצל התיאור שלעיל עולות שאלות כגון: האם ניתן לשנות מצב זה? האם ניתן לשנות את היחס שמפגינה המדינה זה עשור שישי ברציפות? האם ניתן לשכנע את האזרחים היהודים כי שוויון בינם לבין האזרחים הערבים-פלסטינים הוא אינטרס משותף? האם ניתן לשכנע את האזרחים הערבים-

פלסטינים שאל להם להתיימשך וכי יש סיכוי לחיים משותפים במדינה שוויונית שמסוגלת להכיל את שתי הקבוצות הלאומיות שבתוכה – רוב יהודי ומיעוט ערבי-פלסטיני?

נראה כי רוב הכוחות הפועלים בזירה השלטונית והציבורית ישיבו לשאלות אלה בשלילה, ומכאן חשיבותם של פעילותנו ושל שיתוף הפעולה שלנו עם ארגונים נוספים של חברה אזרחית. עמותת סיכוי היא ארגון משותף ליהודים ולערבים-פלסטינים, שסדר יומו מתגבש ללא הרף תוך דיאלוג אינטנסיבי ופתוח. גם מבלי להסכים על פתרונות פוליטיים עתידיים שוררת בין כל חברי העמותה ועובדיה הסכמה גורפת על כך שעלינו לחיות בשוויון מלא. הבחירה האסטרטגית של הארגון היא לקדם תפיסה זו ואת ישומה בשלוש רמות: מול הממשל, בשלטון המוניציפלי ובקרב הציבור.

עמותת סיכוי היא זרז לשינוי מדיניות הממשלה לקראת שוויון בין יהודים לערבים. אם עד עתה תיעדנו את תוצאות האפליה בדו"חות, הרי שכעת אנו מתחקים אחר מנגנוני הפעולה המעצימים אותה. בשנה האחרונה אנו עוסקים במיפוי הדפוסים של הקצאת המשאבים במשרדי הממשלה. המלצותינו לשינוי המדיניות כבר מוצאות אוזן קשבת בחלק ממשרדי הממשלה בירושלים, יותר מאשר בעבר, אך הקצב איטי ועלינו להאיץ מאד את מאמצינו, שכן ההיסטוריה אינה מחכה, והתוצאות הצפויות של האפליה נושפות בעורפנו. זהו המירוץ בין הידרדרות היחסים במדינה לבין שיפור המצב באמצעות שינוי מדיניות.

לפני שנה שיכללנו את הדיווח המסורתי של סיכוי על תוצאות האפליה ופיתחנו לראשונה בישראל את מדד-השוויון, המביא תמונה רחבה ומעמיקה של תוצאות מדיניות הממשלה. המדד הראשון התקבל בברכה על ידי אמצעי התקשורת, משרדי הממשלה, האקדמיה, ארגוני החברה האזרחית והציבור הרחב. על סמך אותם נתונים גובשו ניירות עמדה ומדיניות אשר הוגשו למשרדי הממשלה.

מדד-השוויון המונח לפניכם זו השנה השנייה משמש בידינו כלי מרכזי להצגת תוצאות האפליה, אך בעיקר את הגורמים לה. באמצעות הנתונים שלפניכם וניתוחם אנו מאתרים במדיניות הממשלה את פגעי האפליה, ובמיוחד מצביעים על המנופים האפשריים לסגירת הפערים שנוצרו בין היהודים והערבים בישראל בעשרות השנים האחרונות. השילוב בין המחקר לבין הגישה היוזמת שלנו לשינוי המדיניות יוסיף להתרחב ולהעמיק.

על פי התמונה המצטיירת מן המדד, האי-שוויון בין יהודים וערבים מעמיק כמעט בכל אחד מהתחומים שבדקנו וכן במדד המשוקלל. נתוני המדד משמשים כפעמון אזהרה המתריע מפני התוצאות ההרסניות של מדיניות הממשלה, והניתוחים משמשים מצע לשינויה של מדיניות זו.

ברצוננו לברך את צוות העובדים של עמותת סיכוי אשר עבדו ותרו למדד הזה, ולהודות במיוחד לגבי מיכל בליקוף, לגבי מנאר מחמוד ולמר יאסר עואד, אשר השקיעו זמן רב ומחשבה רבה בשיפור המדד, באיסוף הנתונים, בעיבודם ובכתיבת הדו"ח שבידיכם.

אנו מודים גם לחברי ועדת ההיגוי לבניית המדד - פרופ' דוד נחמיאס, פרופ' מוחמד חאגי' יחיא, פרופ' יוסי יהב ופרופ' ראסם ח'מאיסי - אשר ליוו את העבודה של חברי הצוות והשקיעו רבות בהשלמת המדד השני.

אנו מודים גם לצוות מומחי התוכן, אשר לא חסכו תשומת לב, הערה ועצה: ד"ר ח'אלד אבו עסבה, ד"ר ענת בן סימון, ד"ר ג'וני גל, ד"ר נהאיה דאוד, ד"ר רות חננאל, מר מוחמד ח'טיב, פרופ' ראסם ח'מאיסי, ד"ר סאמי מיעארי, ד"ר שלמה סבירסקי ופרופ' יוסי קטן.

בברכה

עו"ד עלי חייזר ושלוש (שולי) דיכטר
מנכ"לים שותפים

תקציר

זו השנה השנייה ברציפות שעמותת סיכוי מפרסמת את מדד השוויון. מדד השוויון פותח, בשנה שעברה, בעזרתם של מומחים בתחומים שונים, אשר עזרו וליוו את צוות המחקר בעמותת סיכוי. צוות המומחים כלל את ועדת ההיגוי, המורכבת מאנשי אקדמיה מובילים בתחומם: פרופ' מוחמד חאגי' יחיא, פרופ' ראסם ח'אמיסי, פרופ' יוסי יהב ופרופ' דוד נחמיאס. בנוסף נעזרו בשורה של מומחי תוכן נוספים, בתחומים הרלוונטיים למדד השוויון.

מדד השוויון הוא מדד ייחודי בהיותו מדד כוללני ראשון בישראל, המנתח באופן שיטתי את הפערים בין יהודים וערבים במדינת ישראל. זאת בהתבסס על נתונים המפורסמים באופן רשמי על ידי רשויות המדינה. מדד השוויון מתבסס על גישות קיימות של מודלים בינלאומיים למדידת שוויון, כדוגמת המדדים הנהוגים למדידת הפערים בין לבנים ומיעוטים אפרו-אמריקאים והיספאניים בארצות הברית (Total Equality Index), מדד ג'יני (Ginni) למדידת פערים סוציו-אקונומיים, ומדדים למדידת הפערים בין המינים בתחומי החברה השונים (HDI, GEM, GDI) שבהם נעשה שימוש במדינות השוק האירופי המורחב (OECD) ועל ידי ארגון האומות המאוחדות (UNDP - United Nations Development Programme).

בדו"ח הקודם הבהרנו כי מדד השוויון אמור לסקר את האי-שוויון בין יהודים לערבים בשלושה היבטים עיקריים של האזרחות: שוויון בפני החוק, שוויון בזירה הפוליטית ושוויון בתחום החברתי-כלכלי. הדגשנו את חשיבותם של שלושת היבטים ושל יחסי הגומלין ביניהם בקידום השוויון. עם זאת, מפאת חוסר הזמן והעדר נתונים, גם השנה, בדומה למדד 2006, עוסק המדד בהיבט החברתי-כלכלי בלבד, תוך התייחסות לחמישה תחומי חיים מרכזיים: חינוך, בריאות, תעסוקה, רווחה ודיור. מדד השוויון הוא מדד משוקלל של המדדים המצרפיים, המחושבים עבור כל אחד מחמשת התחומים, על בסיס הנתונים הנאספים עבור כל תחום ותחום.

